

ODE TIL EKSPER- TERNE

RING EFTER VVS'EREN!

Den første vinterdag, hvor det bliver så koldt, at jeg må tænde for varmen, er som regel en helt almindelig dag. Men sådan var det ikke i 2019. Det var midt i november, og jeg skulle på universitetet for at holde semestrets sidste forelæsning – om krisekommunikation.

Men jeg havde desværre min egen krise derhjemme at tage mig af. Radiatorens reguleringsventil, som var ekstra stram efter at have stået stille et halvt år, var let nok at åbne, men helt umulig at indstille. Et lille drej mod uret fik straks kogende vand til at strømme ukontrollabelt gennem radiatoren. På et øjeblik fik varmen mig til at svede, og jeg overvejede kort at lave min lejlighed om til en sauna. Jeg ringede selvfølgelig straks efter vvs-manden – og gudskelov for hans slags! – i håbet om, at han kunne komme med det samme.

Det er faktisk ganske utroligt, hvor mange eksperter der findes, og hvor afhængige vi er af dem. Vi møder mange af dem til daglig: vvs'ere, bagere, baristaer, læger, guruer, bankfolk og for mit vedkommende universitetets computereksperter, der springer til, når skærmen går i

sort, eller adgangskoden ikke virker – og jeg ikke har den fjerneste idé om, hvad jeg skal gøre.

Og så er der de eksperter, vi måske aldrig møder, men som alligevel gør en forskel i vores dagligdag, såsom ingeniører, landmænd og politikere, mens andre eksperter som økonomer og byplanlæggere påvirker politikere.

Der er også eksperter, som vi måske ikke kender til eller er afhængige af, men som ikke desto mindre kvalificerer sig til betegnelsen 'ekspert': musikere, sportsfolk, fluefiskere, sømænd og romanforfattere, for blot at nævne nogle få. Endelig er der eksperter, hvis ekspertise synes fuldstændig overflødig.

HVEM ER EN RIGTIG EKSPERT?

Efterhånden som min liste over eksperter vokser, er der nok nogle af punkterne, som læserne overraskes over eller er uenige i. Mens man for eksempel næppe hæver et øjenbryn over, at jeg kalder læger for eksperter, undrer det måske, at jeg har baristaer med på listen, for de er da bare studerende, der tjener lidt penge i fritiden, ikke?

Nogle af de andre grupper på listen overrasker måske også. Politikere? Fluefiskere? Guruer? Det står hurtigt klart, at det er umuligt at skabe en almenyldig liste over eksperter, selv om der findes en udmærket almenyldig definition af begrebet 'ekspert'. Onlineordbogen *Cambridge Dictionary* anfører således, at en ekspert er en person med særlig stor viden eller kompetence inden for et emne eller en aktivitet. Stort set samme definition går igen i andre ordbøger.

Så en eventuel uenighed om min liste over eksperter skyldes altså ikke manglen på en konventionel definition af begrebet – men synes snarere at bero på, at der er to forskellige anskuelser af begrebet 'ekspert'. Ifølge eksperter, der arbejder med ekspertbegrebet, findes der nemlig en *autonom* anskuelse og en *attributiv* anskuelse.

Ud fra den autonome anskuelse er en persons ekspertise ifølge den svenskfødte retoriker E. Johanna Hartelius uafhængig af konteksten. Denne anskuelse anlægges typisk af akademikere, der arbejder med kognition og beslægtede områder. Når jeg for eksempel læser en artikel i et akademisk tidsskrift om kommunikation, kan jeg takket være min ekspertise på kommunikationsområdet forstå artiklen og måske endda bygge videre på den forskning, den beskriver.

Hvis eksperter i kognition skulle undersøge min ekspertise, tror jeg, at de ville teste min evne til kognitivt at anvende min eksisterende viden om kommunikation til at uddrage betydningen af de akademiske artikler. De ville nok også teste, hvor god jeg var til at sammenligne, kontrastere og koble artiklens nye informationer til min egen eksisterende viden for at få nye ideer til fremtidig forskning.

Ud fra en autonom anskuelse af ekspertise kan man sige, at matematik eksperter er personer, der er i stand til at anvende deres matematiske viden og kompetencer til at løse komplekse matematiske opgaver og formentlig nå frem til de rette svar. Det centrale aspekt er, at den autonome anskuelse indebærer, at matematik eksperter

altid er eksperter, uanset hvor de løser de matematiske opgaver – på arbejdet, i toget, ja, selv når de sidder alene i en skov, omgivet af de noksom bekendte træer, som måske, måske ikke laver en lyd, når de vælter.

Den attributive anskuelse lægger derimod vægt på konteksten, når en ekspertstatus skal etableres. Når jeg for eksempel deltager i en konference om kommunikation, kan jeg kun få ekspertstatus, hvis andre tildeler mig den. Hvis jeg er heldig, kan min optræden på konferencen gøre mig fortjent til en status som ekspert – når jeg holder oplæg om min seneste forskning, stiller gennemtænkte, begavede og relevante spørgsmål til andre forskeres oplæg – ja, selv når jeg får mig en forhåbentlig åndrig sludder over frokosten med mine udenlandske kolleger.

Ud fra den attributive anskuelse skal vi altså gøre os fortjent til en status som ekspert i en bestemt kontekst, og det er en position, som andre mennesker tildeler os. Som Hartelius forklarer, er ekspertise i dette perspektiv noget, vi *præsterer*.

BEDRAGERSYNDROMET

Den attributive anskuelse af ekspertise, hvor ekspertisen beror på en subjektiv vurdering af menneskers evner, kan til dels forklare, hvorfor *nogle eksperter tvivler på deres egen ekspertise* og måske ligefrem lider af 'bedragersyndromet'. Dette 'syndrom' er ikke en egentlig medicinsk diagnose, men dækker over det fænomen, at en person betragter enhver form for ros, belønning eller anden positiv anerkendelse som ufortjent: Den skyldes blot, at

han eller hun har fuppet alle andre mennesker. Og hvis ekspertise dermed kun er en rolle, som vi tager på os og spiller, og ikke er baseret på en absolut evne, er eksperter ifølge den attributive anskuelse dem, der er bedst til at lade som om. Mennesker med denne lidelse tror derfor, at deres succeser blot skyldes held, vildledning eller alle de krumspring, de i øvrigt gør for at opveje, at de i bund og grund ikke er særlig kompetente.

Syndromet blev omtalt første gang i 1978 af de amerikanske psykologer Pauline Clance og Suzanne Imes. De påviste, at især succesfulde kvinder har tendens til at undervurdere egne grundlæggende evner. Men uanset køn er følelsen af at fuppe andre mennesker som regel forbundet med en frygt for, at den skjulte inkompetence bliver afsløret.

Godt ti år senere konstaterede to andre amerikanske psykologer, David Dunning og Justin Kruger, i en undersøgelse af en gruppe studerende, at et omvendt fænomen af bedragersyndromet også er ganske udbredt: Mindre dygtige studerende har det med at *overvurdere* deres egne evner.

Så for at vende tilbage til mit spørgsmål om, hvem der er eksperter, og navnlig hvorvidt baristaer skal med på listen, så er de – i den autonome forstand – eksperter, hvis de ved, hvilke knapper på espressomaskinen de skal trykke på, hvordan de skummer mælken op med damp til et fint skum, og hvordan de tegner et sødt lille hjerte eller blad i skummet. Jo, lattekunst kræver da i den grad ekspertise.

Ud fra den attributive anskuelse må vi derimod hver især afgøre spørgsmålet, om en barista er ekspert eller ej, ud fra vores personlige kriterier og vurdering af bestemte baristaers arbejde. Da jeg generelt anerkender og værdsætter den store viden og kompetence, som kræves for at tumle en dampspyende espressomaskine, betragter jeg alle baristaer som eksperter. Og da det er mig, der skriver denne bog, er det mig, der vælger, om både baristaer, fluefiskere, politikere og guruer skal med på min ekspertliste.

Det er også mig, der vælger, hvordan denne lille bog om eksperter skal være, så jeg har valgt at lave en slags 'ode til eksperterne', hvor jeg samtidig ser på, hvordan eksperter kan skabe ballade, forvirring og uenighed. Denne kritiske tilgang skyldes min egen akademiske ekspertise: Jeg har opøvet min evne til at holde et vågent øje med mine forskningsemner. Og det fryder mig, hver gang et uløst problem, et omstridt argument eller en vanskelig udfordring fænger mig og kræver en nærmere undersøgelse.

REJEPILLERIER

En undersøgelse af et givet begreb såsom 'eksperter' vil en forsker ofte indlede med i det mindste glimtvis at gennemgå begrebets historiske baggrund for at kunne forstå det bedst muligt i dag. Men netop ekspertisens historie er ikke min største ekspertise. Jeg vil dog antage, at arbejdsdelingens historie er et godt sted at starte, da